

ПРИЛОЖИМОТО ПРАВО КЪМ БЛОКЧЕЙНИТЕ

доц. д-р Емине Иляз
Бургаски свободен университет

Резюме: Блокчейн технологията, възникнала като основа за функционирането на криптовалутата Bitcoin, днес се превърна в ключов инструмент за децентрализирани дигитални взаимодействия. Нейното прилагане обхваща не само финансовия сектор, но и интелигентни договори, децентрализирани автономни организации (DAO), логистични и административни системи. В същото време децентрализираната и трансгранична същност на блокчейна поставя предизвикателства пред традиционните правила на международното частно право (МЧП).

Ключови думи: блокчейн, международно частно право, приложимо право, компетентност.

THE APPLICABLE LAW TO BLOCKCHAIN

Emine Ilyaz
Burgas Free University

Abstract: Blockchain technology, which originated as the basis for the functioning of the cryptocurrency Bitcoin, has today become a key tool for decentralized digital interactions. Its application encompasses not only the financial sector, but also smart contracts, decentralized autonomous organizations (DAOs), logistics and administrative systems. At the same time, the decentralized and cross-border nature of blockchain poses challenges to traditional rules of private international law (PIL).

Keywords: blockchain, private international law, applicable law, jurisdiction.

ВЪВЕДЕНИЕ

Блокчейн технологията се утвърди като едно от най-значимите постижения на дигиталната ера. Първоначално възприета като техническа основа за криптовалутата Bitcoin, тя бързо се превърна в универсален инструмент за съхранение и обмен на информация, който намира приложение в разнообразни сфери – от финанси и търговия до публична администрация и интелектуална собственост.

Характерните ѝ особености – децентрализация, неизменяемост на записите и транспарентност – пораждат редица правни въпроси, които традиционните национални правни системи трудно решават. Сред тях с особена острота се откроява проблемът за определяне на приложимото право към отношенията, възникващи в рамките на блокчейн системите.

Същността на блокчейн технологията поставя под съмнение класическите понятия за териториалност, компетентност и държавен суверенитет. Тъй като транзакциите се извършват едновременно в множество възли, разположени в различни държави, възниква въпросът: коя национална правна система регулира тези отношения?

Този въпрос не е само теоретичен – той има пряко значение за уреждане на спорове, защита на права на участниците и определяне на отговорността при неизпълнение или злоупотреби.

Целта на настоящото изследване е да анализира съществуващите подходи към определянето на приложимото право спрямо блокчейн технологиите и да очертае възможните решения в рамките на европейската и българската правна система.

I. Правна природа и особености на блокчейн технологията

1. Същност на блокчейн технологията

Блокчейн представлява **разпределена база данни (distributed ledger)**, в която информацията се съхранява в последователно свързани блокове, защитени чрез криптографски механизми. Всеки блок съдържа записи за транзакции, времеви печат и връзка към предходния блок, което осигурява неизменяемост и проследимост.

Тази архитектура елиминира необходимостта от централен посредник или доверен администратор – вместо това, валидирането на информацията се извършва колективно от участниците в мрежата (възлите). Това е и основната особеност, която прави блокчейн уникален от правна гледна точка: **липсата на централен субект**, който би могъл да бъде определен като носител на права и задължения¹.

2. Правна характеристика и субекти

В класическите правни системи юридическите отношения предполагат наличие на **определени страни** – физически или юридически лица, както и на **определено място на извършване на действието**. При блокчейна обаче участниците често са анонимни или псевдонимни, идентифицирани единствено чрез криптографски адреси². Това поставя предизвикателства пред установяването на приложимото материално право, компетентността при спорове, възможността за правна отговорност при нарушения.

Поради това все по-често се поставя въпросът дали блокчейн мрежата може да се разглежда като **самостоятелен правен режим**, основан на собствени правила – т.нар. *lex cryptographica*.

3. Интелигентни договори (смайт договори)

Интелигентните договори (smart contracts) представляват програми, които автоматично изпълняват условията, заложили в тях. Въпреки названието си, те не са непременно „договори“ в класическия юридически смисъл, тъй като не винаги включват израз на съгласувана воля по смисъла на чл. 8 от ЗЗД.

От правна гледна точка той поставя въпроси относно съответствието с изискванията за валидност на договорите, възможността за едностранно разваляне или поправка и приложимото право при трансгранични отношения.

Някои правни системи вече започват да признават правната сила на smart contracts, например в щата Аризона (САЩ) и в Обединеното кралство чрез Law Commission Report³.

4. Правни предизвикателства

Основният проблем произтича от това, че **блокчейнът няма териториална връзка** с конкретна държава. Когато мрежата функционира глобално, възниква съм-

¹ Werbach, K., Cornell, N. Contracts Ex Machina: Blockchain, Smart Contracts, and the Law, Duke Law Journal, Vol. 67 (2018).

² Finck, M. Blockchain and the General Data Protection Regulation: Can distributed ledgers be squared with European data protection law?, Study for the European Parliament, 2019.

³ UK Law Commission, Smart Legal Contracts: Advice to Government, 2021.

нение коя юрисдикция следва да се приложи при спор – държавата, в която е взелът на конкретен участник, държавата, в която се намира пострадалият, или тази, от която е достъпена мрежата.

Този въпрос има значение не само за договорните отношения, но и за:

- защитата на личните данни (съгласно GDPR);
- интелектуалната собственост върху токени и NFT;
- данъчното и финансово регулиране;
- наказателната отговорност при злоупотреби.

II. Проблематика на приложимото право към блокчейн отношенията

Определянето на приложимото право към отношенията, възникващи в рамките на блокчейн системите е сред най-спорните и нерешени въпроси на съвременното международно частно право. Традиционните принципи, възникнали в контекста на териториално определени държави и ясно установени субекти, трудно се прилагат спрямо децентрализирани цифрови мрежи, в които липсва централизиран контрол и географска локализация⁴.

1. Традиционни подходи на международното частно право

Съгласно установените принципи, приложимото право към договорни задължения се определя по волята на страните или при липса на такава, по правото на държавата, с която договорът е най-тясно свързан. Този подход е кодифициран в Регламент (ЕО) № 593/2008 относно приложимото право към договорни задължения (Рим I)⁵. Същият принцип намира отражение и в българското законодателство чрез Кодекса за международното частно право (КМЧП)⁶.

Когато обаче става дума за отношения, възникващи чрез блокчейн, класическите критерии – като място на сключване на договора, място на изпълнение или седалище на страните – губят своята практическа стойност. Участниците често са анонимни, а транзакциите се осъществяват едновременно в различни юрисдикции. Следователно, установяването на „най-тясната връзка“ по смисъла на Рим I се оказва затруднено или дори невъзможно.

Отвъд договорните отношения, Регламент (ЕО) № 864/2007 относно приложимото право към извъндоговорни задължения (Рим II)⁷ предвижда, че приложимото право се определя от държавата, в която настъпва вредата. И този критерий обаче среща трудности при блокчейн, където последиците от една транзакция могат да настъпят едновременно в няколко държави и да засягат лица с различна национална принадлежност.

2. Проблемът за териториалността и компетентността

Блокчейн технологията поставя под въпрос традиционното разбиране за териториалност на правото. В класическия правен ред нормите на една държава се прилагат върху определена територия и спрямо лица, свързани с нея чрез гражданство, седали-

⁴ D. Svantesson, „Law and jurisdiction in the Internet age“, Oxford University Press, 2016, p. 87.

⁵ Regulation (EC) No 593/2008 of the European Parliament and of the Council of 17 June 2008 on the law applicable to contractual obligations (Rome I).

⁶ Обн. ДВ. бр.42 от 17 Май 2005г., изм. ДВ. бр.59 от 20 Юли 2007г., изм. ДВ. бр.47 от 23 Юни 2009г., изм. ДВ. бр.100 от 21 Декември 2010г., изм. ДВ. бр.106 от 22 Декември 2023г., изм. ДВ. бр.39 от 1 Май 2024г.

⁷ Regulation (EC) No 864/2007 of the European Parliament and of the Council of 11 July 2007 on the law applicable to non-contractual obligations (Rome II).

ще или място на действие. В блокчейн системите обаче действията се извършват в разпределена среда, където отделните възли могат да се намират във всички континенти едновременно.

Юрисдикционните правила на държавите също се оказват трудно приложими. Според Регламент (ЕС) № 1215/2012 относно компетентността и признаването на съдебни решения⁸, компетентен е съдът на държавата, в която ответникът има местоживееене или където е настъпило увреждането. В блокчейн обаче ответникът често е неидентифицируем – например децентрализирана автономна организация (DAO), която няма юридическа правосубектност по класически смисъл.

3. Смарт договори и автоматизирани правни действия

Особен проблем представляват така наречените смарт договори. В тях правните последици настъпват автоматично чрез изпълнение на код, без необходимост от волеизявление в момента на настъпването им. Това поражда въпроси относно момента и мястото на сключване на договора, както и относно валидността на съгласието.

Например, ако двама участници сключат смарт договор в блокчейн мрежата Ethereum, може да се спори дали договорът се счита сключен в държавата, от която е иницирана транзакцията, в държавата, където се намира възелът, потвърдил блока, или в държавата, където се проявява икономическият резултат. Липсата на единен критерий създава несигурност за страните и за съдебните органи при евентуален спор.

4. Анонимност и идентификация на страните

Още едно значимо препятствие е анонимността на участниците в блокчейн. В традиционните договори идентификацията на страните е предпоставка за възникване на правни последици. В блокчейн обаче участниците оперират чрез криптографски адреси, които не разкриват тяхната самоличност. Това прави трудно не само определянето на приложимото право, но и самото реализиране на правна отговорност при нарушения⁹.

В този контекст се появяват предложения за въвеждане на механизми за идентификация чрез блокчейн базирани удостоверителни системи (self-sovereign identity), които биха позволили обвързване на адресите с юридическа идентичност. Това би могло да улесни определянето на националната юрисдикция и приложимото право, но засега подобни решения имат предимно експериментален характер.

От изложеното следва, че при блокчейн отношенията липсват традиционните опорни точки, върху които се изгражда системата на международното частно право. Правната наука е изправена пред необходимостта да създаде нови критерии, които да отразят децентрализираната, транснационална и технологично автономна същност на тези отношения. Това налага търсене на баланс между правната сигурност и технологичната неутралност на правото.

III. Подходи за определяне на приложимото право

След като бе очертана проблематиката, свързана с прилагането на традиционните принципи на международното частно право към блокчейн отношенията, следва да се

⁸ Regulation (EU) No 1215/2012 of the European Parliament and of the Council of 12 December 2012 (Brussels I recast).

⁹ Werbach, K., Cornell, N. „Contracts Ex Machina: How Blockchain Technology Will Change the Law of Contracts,” *Duke Law Journal*, Vol. 67, 2018, p. 364.

анализират възможните подходи за определяне на приложимото право. Съществуват няколко основни теоретични и практически насоки, които се обсъждат както в правната литература, така и в рамките на международни организации и регулаторни институции.

1. При избор на приложимото право

Най-сигурният и предвидим подход е страните по блокчейн отношенията изрично да определят приложимото право чрез договорна уговорка. Този принцип се основава на автономията на волята, закрепена в чл. 3 от Регламент (ЕО) № 593/2008. Страните могат свободно да изберат правото на държава по свой избор, без значение дали тя има реална връзка с договора.

На практика това е възможно, когато блокчейн отношенията се развиват чрез централизирани платформи или когато смарт договорите се използват в комбинация с класически правни договори. При напълно децентрализирани системи (напр. DAO) подобна уговорка често липсва, тъй като не съществува ясно определен субект, който да изрази съгласувана воля от името на участниците¹⁰.

Една възможна посока е включването на клауза за приложимо право директно в кода на смарт договора, например като метаданни или като отделен параметър в блокчейна. Макар това да осигурява известна яснота, остава въпросът за юридическата валидност на подобна декларация, когато участниците не са идентифицируеми лица.

2. Приложимо право според обичайно местопребиваване на страните или главно управление към момента на сключване на договора.

Когато липсва изрична договорна уговорка, логично е да се приложи правото на държавата, с която страните имат най-тясна връзка. В класическите договори това обикновено е държавата на пребиваване или седалището на страните. В контекста на блокчейн, подобен подход може да се използва при централизираните оператори на криптоборси, доставчици на дигитални портфейли или платформи за издаване на токъни.

Например, ако криптоборса е регистрирана в Германия, а потребителят е със седалище в България, при спор между тях може да се прилага германското право като право на държавата, в която е установен операторът¹¹. Този подход се подкрепя и от Регламент MiCA, който свързва правния режим с държавата, в която е установен доставчикът на услуги по криптоактиви¹².

Въпреки това, при напълно децентрализирани платформи, където липсва юридически център, този критерий губи практическа стойност.

3. *Lex loci operationis* – място на извършване на транзакцията

Някои автори предлагат приложимото право да се определя от държавата, в която се извършва техническата операция – т.е. къде се намира възелът, който валидира или потвърждава транзакцията. Този подход, известен като *lex loci operationis*, се стреми да възстанови териториалния принцип в нов контекст¹³.

¹⁰ Rühl, G. „The Law Applicable to Smart Contracts, or Much Ado About Nothing?“, *European Review of Private Law*, 2022, p. 12.

¹¹ Чл. 91, ал. 2 от Кодекс за международното частно право.

¹² Regulation (EU) 2023/1114 of the European Parliament and of the Council of 31 May 2023 on markets in crypto-assets (MiCA).

¹³ Goldby, M. „Territoriality and Technology: Rethinking Private International Law in the Age of Blockchain,“ *Journal of Private International Law*, 2020, p. 101.

Теоретично той позволява обвързване на правните последици с физическо място, но на практика се оказва неприложим. Валидирането на транзакциите се извършва едновременно от множество възли, разположени в различни държави, като тяхното местоположение се променя динамично. Следователно, не е възможно да се определи едно конкретно „място на извършване“ по смисъла на класическото международно частно право.

4. *Lex cryptographica* – саморегулиращ правен режим

Най-иновативният, но и най-оспорван подход е концепцията за *lex cryptographica* – идеята, че блокчейн системите създават самостоятелен правен ред, основан на технологични правила и консенсус между участниците¹⁴. Този режим се характеризира с автоматизирано прилагане на норми чрез код и алгоритми, без необходимост от държавна намеса.

Привържениците на този модел виждат в него продължение на историческата концепция за *lex mercatoria* – търговското право, възникнало от практиката на международните търговци през Средновековието¹⁵. Според тях, блокчейн екосистемите могат да функционират като нов тип „правен ред“, където валидността и изпълнението на договорите се гарантират не от държавната власт, а от самата технология.

Критиците на този подход подчертават, че *lex cryptographica* не може да замени публичноправните функции на държавата – като защита на слабата страна, контрол върху измамите и правото на съдебна защита. Поради това подобен режим може да се разглежда единствено като допълнение, а не като заместител на класическото право.

5. Хибридни решения и смесени модели

В реалната практика най-често се наблюдават хибридни решения. Например, смарт договарът може да се изпълнява автоматично в блокчейн, но да е част от по-широко споразумение, което предвижда приложимо право и компетентен съд. В тези случаи се постига баланс между технологичната ефективност и правната сигурност.

Съществуват и предложения за създаване на специални международни рамки или конвенции, които да уредят приложимото право при децентрализирани системи. Подобни инициативи вече се обсъждат в рамките на UNCITRAL и Европейската комисия¹⁶.

IV. Европейска и национална правна рамка

Правното регулиране на блокчейн технологиите и свързаните с тях криптоактиви се развива динамично както на равнище Европейски съюз, така и в националните законодателства на отделните държави членки. Основната цел на тази уредба е да се осигури правна сигурност, защита на участниците и същевременно да се създадат условия за иновации и технологично развитие.

1. Европейска правна рамка

1.1. Регламент MiCA

Регламент (ЕС) 2023/1114 относно пазарите на криптоактиви (MiCA)¹⁷ е първият цялостен нормативен акт на Европейския съюз, който урежда дейността, свързана с

¹⁴ De Filippi, P., Wright, A. „Blockchain and the Law: The Rule of Code,” Harvard University Press, 2018, p. 53.

¹⁵ Michaels, R. „The True Lex Mercatoria: Law Beyond the State,” Indiana Journal of Global Legal Studies, Vol. 14, 2007, p. 447.

¹⁶ UNCITRAL Secretariat, „Digital Economy and Private International Law,” Working Paper, 2023, p. 5.

издаването, предлагането и предоставянето на услуги по криптоактиви. Той влиза в сила през 2024 г. и има за цел да въведе единни правила за целия ЕС.

MiCA се прилага към доставчици на услуги по криптоактиви (CASPs) и емитенти на криптоактиви, като изисква те да бъдат установени в държава членка на ЕС. Това изискване създава юрисдикционна връзка, която позволява прилагането на правото на съответната държава членка и на европейското право като цяло. Така, въпреки децентрализирания характер на технологиите, Регламентът въвежда „юридическо закрепване“ към конкретна територия.

MiCA съдържа изисквания за регистрация, капиталова адекватност, управление на риска и защита на потребителите. Той установява и механизми за надзор от страна на националните компетентни органи, както и Европейския орган за ценни книжа и пазари (ESMA).

По този начин MiCA представлява пример за нормативен акт, който адаптира класическите правни принципи към технологично неутрална рамка, като същевременно осигурява приложимо право и компетентност на надзорните органи¹⁸.

1.2. DLT Pilot Regime

Регламент (ЕС) 2022/858 относно пазарната инфраструктура, базирана на технологията на децентрализираните регистри (DLT Pilot Regime)¹⁹, допълва MiCA, като урежда използването на блокчейн при търговия и сетълмент на токенизирани финансови инструменти.

Той позволява на операторите на DLT платформи да кандидатстват за временни разрешения („DLT market infrastructure exemptions“), при които традиционните изисквания на правото на ценните книжа могат да бъдат адаптирани към спецификата на блокчейн.

И тук приложимото право се свързва с държавата членка, която издава разрешението за дейност на оператора. По този начин се създава ясен юридически център на отговорност и надзор, който предотвратява проблемите, свързани с трансграничния характер на блокчейн мрежите.

1.3. GDPR и въпросът за личните данни

Регламент (ЕС) 2016/679 (GDPR)²⁰ също има значение за блокчейн системите, тъй като те често съдържат данни, които могат да бъдат квалифицирани като лични. Поради неизменяемия характер на записите в блокчейна, възниква противоречие между принципа на „правото да бъдеш забравен“ и техническата невъзможност за изтриване на информация.

GDPR се прилага, когато обработването на данни се извършва от администратор, установен в ЕС. Това поражда въпроси кой е „администраторът“ в децентрализирана система. Европейските надзорни органи приемат, че когато блокчейн се използва от

¹⁷ Regulation (EU) 2023/1114 of the European Parliament and of the Council of 31 May 2023 on markets in crypto-assets (MiCA).

¹⁸ Zetsche, D., Buckley, R. „The Markets in Crypto-Assets Regulation (MiCA): Europe’s Answer to the Crypto Challenge,” European Banking Institute Working Paper, 2023, p. 22.

¹⁹ Regulation (EU) 2022/858 of the European Parliament and of the Council of 30 May 2022 on a pilot regime for market infrastructures based on distributed ledger technology.

²⁰ Regulation (EU) 2016/679 of the European Parliament and of the Council of 27 April 2016 (GDPR).

конкретни оператори (напр. криптоплатформи), именно те следва да носят отговорност за съответствието с регламента²¹.

2. Национална правна рамка в България

В българското законодателство към момента няма специален закон, уреждащ блокчейн технологията или смарт договорите. Въпреки това, редица съществуващи нормативни актове могат да се прилагат по аналогия или по общите си принципи.

2.1. Закон за задълженията и договорите

Съгласно чл. 8 от ЗЗД, договорът се счита за сключен, когато страните постигнат съгласие относно съществените му елементи. Този принцип може да намери приложение и при смарт договорите, ако се докаже, че волята на страните е ясно изразена чрез действията им в блокчейн. В практиката това може да стане чрез използване на електронни подписи или удостоверителни средства по Закона за електронния документ и електронните удостоверителни услуги (ЗЕДЕУУ)²².

2.2. Кодекса за международното частно право

Кодекса за международното частно право урежда колизионните норми, които определят приложимото право към договорни и извъндоговорни задължения с международен елемент. Разпоредбите му са в съответствие с Регламентите Рим I и Рим II. В контекста на блокчейн това означава, че при липса на договорна уговорка, българският съд следва да приложи правото на държавата, с която правоотношението е най-тясно свързано (чл. 94 ЗМЧП).

2.3. Закон за мерките срещу изпирането на пари

Законът за мерките срещу изпирането на пари (ЗМИП)²³ има важно значение за криптоплатформите и доставчиците на услуги, свързани с обмен и съхранение на виртуални валути. Българското законодателство вече транспонира изискванията на Петата директива на ЕС относно предотвратяване на използването на финансовата система за целите на изпирането на пари (Directive (EU) 2018/843).

Съгласно чл. 4, т. 38 ЗМИП, доставчиците на услуги за обмен между виртуални и фиатни валути, както и доставчиците на услуги за съхранение на криптографски ключове, са задължени лица. Това осигурява регулаторна връзка между участниците в блокчейн екосистемата и българското право.

2.4. Други релевантни нормативни актове

Законът за електронното управление и Законът за електронния документ и електронните удостоверителни услуги дават възможност за използване на блокчейн като средство за гарантиране на автентичност и непроменяемост на данни в административни процеси. Освен това, Данъчно-осигурителният процесуален кодекс и Законът за данъците върху доходите на физическите лица съдържат норми, които могат да се прилагат при облагането на доходи от криптоактиви.

²¹ European Data Protection Board, „Response to the European Commission on Blockchain and GDPR,” 2022.

²² Закон за електронния документ и електронните удостоверителни услуги, ДВ, бр. 85/2018.

²³ Закон за мерките срещу изпирането на пари, ДВ, бр. 27/2018.

3. Съдебна и институционална практика

Макар към момента в България да няма значителен брой съдебни дела, свързани пряко с блокчейн, в практиката на други държави вече се очертават тенденции. Например, Върховният съд на Обединеното кралство в делото *AA v Persons Unknown* призна криптоактивите за имущество, подлежащо на защита по общото право²⁴. В САЩ, Комисията по ценни книжа и борси (SEC) приема, че някои токени могат да се квалифицират като ценни книжа, което води до прилагане на съответното федерално законодателство²⁵.

Тези примери оказват влияние върху българската и европейската правна доктрина, като показват тенденция към постепенното интегриране на блокчейн отношенията в рамките на съществуващите правни принципи, вместо създаване на напълно отделен правен режим.

V. Практически предизвикателства и съдебна практика

Въпреки че европейското и националното законодателство постепенно въвеждат рамка за регулиране на блокчейн отношенията, практическото им прилагане остава свързано с редица затруднения. Тези трудности произтичат от децентрализирания характер на технологията, липсата на идентифицируеми субекти и отсъствието на ясни юрисдикционни критерии.

1. Проблемът с юрисдикцията и правното признаване

Основно предизвикателство при блокчейн отношенията е определянето на компетентния съд. В класическите случаи Регламент (ЕС) № 1215/2012 (Брюксел I преработен)²⁶ предвижда, че компетентен е съдът на държавата, където ответникът има местоживееене или където е настъпило увреждането. В контекста на блокчейн обаче често няма ясно определен ответник – особено при децентрализирани автономни организации (DAO), които не са юридически лица.

Пример за този проблем е делото *Sarcuni v. bZx DAO*²⁷, разгледано от федерален съд в САЩ, в което съдът прие, че DAO може да се третира като „неинкорпорирано обединение“ и съответно да носи правна отговорност. Това решение създаде прецедент за признаване на правосубектност на децентрализирани структури. Макар да няма пряко действие в Европа, този подход може да повлияе на бъдещи интерпретации и в ЕС.

В България липсва аналогична практика, но по силата на чл. 3 КМЧП, ако спорът има международен елемент и ответникът е неизвестен или недостъпен, съдът може да приложи правото на държавата, с която правоотношението има най-тясна връзка. В случая на блокчейн това обикновено би било правото на държавата, където е регистриран операторът или където е настъпила вредата.

2. Доказателствената стойност на блокчейн записите

Друг значим въпрос е доказателствената сила на информацията, съдържаща се в блокчейн. Поради неизменяемия характер на записа, блокчейн се разглежда като потенциален инструмент за гарантиране на достоверност. Въпреки това, съдилищата

²⁴ *AA v Persons Unknown* [2019] EWHC 3556 (Comm).

²⁵ *SEC v. Ripple Labs Inc.*, U.S. District Court, Southern District of New York, No. 20-cv-10832 (2023).

²⁶ Regulation (EU) No 1215/2012 of the European Parliament and of the Council of 12 December 2012 (Brussels I recast).

²⁷ *Sarcuni v. bZx DAO*, No. 22-cv-618 (S.D. Cal. 2023).

трябва да преценят дали подобни записи могат да се приемат като допустими доказателства и при какви условия.

В редица държави вече съществува практика, признаваща блокчейн записи като доказателствени средства. Например, в Китай Върховният народен съд през 2018 г. постанови, че електронни данни, съхранявани в блокчейн, могат да се използват като доказателства в граждански производства²⁸. В Италия Законодателният декрет №135/2018 признава, че блокчейн може да гарантира времеви печат и автентичност на данни²⁹.

Българското законодателство не съдържа изрични разпоредби по този въпрос, но съгласно чл. 184 от Гражданския процесуален кодекс електронните документи могат да служат като доказателства при условие, че се установи тяхната авторизация и целостта на съдържанието. Следователно, блокчейн записите могат да бъдат приети като доказателства, ако се докаже тяхната неизменяемост и свързаност с конкретен участник.

Българското законодателство не съдържа изрични разпоредби по този въпрос, но съгласно чл. 184 от Гражданския процесуален кодекс електронните документи могат да служат като доказателства при условие, че се установи тяхната авторизация и целостта на съдържанието. Следователно, блокчейн записите могат да бъдат приети като доказателства, ако се докаже тяхната неизменяемост и свързаност с конкретен участник.

3. Проблеми, свързани със защитата на личните данни

Един от най-големите практически конфликти възниква между принципа на неизменяемост на блокчейн и правото на изтриване на лични данни по чл. 17 от GDPR³⁰. Тъй като записите в блокчейн не могат да бъдат премахвани или модифицирани, възниква въпросът как субектите на данни могат да упражнят правото си да бъдат „забравени“.

Една възможна посока е използването на хеширани стойности и псевдонимизация, така че личните данни да не се съхраняват директно в блокчейн, а само техни криптографски отпечатъци. Европейският комитет по защита на данните приема, че подобни подходи могат да бъдат съвместими с GDPR, ако данните не позволяват идентификация на лицето³¹.

4. Отговорност и изпълнение на съдебни решения

Друг практически проблем е свързан с изпълнението на съдебни актове срещу участници в блокчейн екосистеми. Дори ако съдът постанови решение срещу определен адрес или оператор, техническото изпълнение може да се окаже невъзможно без достъп до частните ключове или без съгласие на останалите участници в мрежата.

Във Великобритания съдилищата вече експериментират с нотифициране на ответници чрез блокчейн адреси. В делото *D'Aloia v. Binance Holdings*³², съдът разреши уведомяване чрез NFT, изпратен на адреса на ответника в Ethereum. Това решение демонстрира адаптивността на правото, но и подчертава нуждата от нови процесуални механизми.

²⁸ Supreme People's Court of China, Judicial Interpretation No. 13/2018.

²⁹ Italian Law Decree No. 135/2018 on Simplification, art. 8-ter.

³⁰ Regulation (EU) 2016/679 (GDPR), art. 17.

³¹ European Data Protection Board, „Response to Questions on Blockchain and GDPR,” 2022.

³² *D'Aloia v. Binance Holdings & Others* [2022] EWHC 1723 (Ch).

5. Тенденции и бъдещи решения

В практиката на ЕС се наблюдава постепенно възприемане на принципа на технологична неутралност – т.е. законодателството следва да се прилага независимо от конкретната технология. В този смисъл блокчейн се разглежда като средство, а не като самостоятелен правен обект.

Наред с това, се развиват алтернативни механизми за решаване на спорове чрез блокчейн, като например платформите *Kleros* и *Aragon Court*, които използват смарт договори за арбитраж и гласуване от децентрализирани журита³³. Макар тези механизми все още да нямат официален правен статут, те предлагат възможности за по-гъвкаво разрешаване на спорове в дигитална среда.

ЗАКЛЮЧЕНИЕ

Блокчейн технологията безспорно представлява едно от най-значимите нововъведения на дигиталната епоха. Нейната архитектура – децентрализирана, криптографски защитена и прозрачна – създава нови възможности за автоматизация, сигурност и ефективност в правните и икономическите отношения. В същото време именно тези характеристики поставят пред правото безпрецедентни предизвикателства, свързани с определянето на приложимото право, юрисдикцията и отговорността на участниците.

От направения анализ следва, че съществуващите принципи на международното частно право, кодифицирани в Регламентите Рим I и Рим II, не могат да бъдат приложени без адаптация към особеностите на блокчейн средата. Класическите критерии като място на сключване на договора, място на изпълнение или седалище на страните губят своето значение в контекста на децентрализирани и транснационални цифрови мрежи.

В този смисъл практиката налага използването на няколко алтернативни подхода. Най-ефективният и предвидим метод остава договорният избор на приложимо право, когато такъв е възможен. При отсъствието му може да се прибегне до критерии, основани на местоположението на страните или икономическите ефекти на транзакцията. Идеята за *lex cryptographica* има значителен теоретичен потенциал, но засега не притежава самостоятелна юридическа сила и може да се разглежда единствено като допълваща форма на саморегулация.

На равнище Европейски съюз Регламентите MiCA и DLT Pilot Regime представляват важна крачка към въвеждането на правна яснота и институционален надзор. Те установяват принципа, че правната връзка с конкретна държава членка – чрез регистрация или разрешение за дейност – е достатъчна, за да се определи приложимото право и компетентната юрисдикция. Българското законодателство, макар да не съдържа специална уредба, позволява прилагането на общите принципи на международното частно право и договорното право, както и нормите на ЗМИП и ЗЕДЕУУ.

Практическите предизвикателства обаче остават значителни. Сред тях са трудностите при идентификацията на участниците, доказателствената стойност на блокчейн записите и несъвместимостта между неизменяемостта на данните и принципите на защитата на личните данни. Въпреки това, в международната съдебна практика вече се наблюдават положителни примери за адаптация – като признаването на криптоактивите за имущество и допускането на уведомяване чрез блокчейн адреси.

³³ Ast, F., „Blockchain-Based Arbitration: The Case of Kleros,” *Journal of Dispute Resolution*, 2021, p. 95.

Необходимостта от правна предвидимост изисква създаването на по-ясни международни стандарти. В бъдеще усилията следва да бъдат насочени към:

1. разработване на международна конвенция или насоки относно приложимото право към децентрализирани системи;
2. признаване на правния ефект на смарт договорите в националните законодателства;
3. създаване на специални механизми за арбитраж и медиация чрез блокчейн;
4. въвеждане на минимални изисквания за идентификация и отчетност на участниците.

Блокчейн технологията променя не само начина, по който се извършват транзакциите, но и самото разбиране за право и правоприлагане. Предизвикателството пред правната наука и законодателя е да намерят баланс между иновациите и правната сигурност, между автономията на технологиите и защитата на основните права. Само чрез този баланс може да се гарантира, че блокчейн ще се развива като инструмент в служба на правото, а не извън него.

Библиография

1. Regulation (EC) No 593/2008 (Rome I).
2. Regulation (EC) No 864/2007 (Rome II).
3. Regulation (EU) No 1215/2012 (Brussels I Recast).
4. Regulation (EU) 2023/1114 (MiCA).
5. Regulation (EU) 2022/858 (DLT Pilot Regime).
6. Regulation (EU) 2016/679 (GDPR).
7. Кодекс за международното частно право, ДВ, бр. 42/2005.
8. Закон за задълженията и договорите, ДВ, бр. 275/1950.
9. Закон за електронния документ и електронните удостоверителни услуги, ДВ, бр. 85/2018.
10. Закон за мерките срещу изпирането на пари, ДВ, бр. 27/2018.
11. D. Svantesson, *Law and Jurisdiction in the Internet Age*, Oxford University Press, 2016.
12. De Filippi, P., Wright, A., *Blockchain and the Law: The Rule of Code*, Harvard University Press, 2018.
13. Werbach, K., Cornell, N., „Contracts Ex Machina,” *Duke Law Journal*, Vol. 67, 2018.
14. Rühl, G., „The Law Applicable to Smart Contracts,” *European Review of Private Law*, 2022.
15. Zetzsche, D., Buckley, R., „The Markets in Crypto-Assets Regulation (MiCA): Europe’s Answer to the Crypto Challenge,” *EBI Working Paper*, 2023.
16. Ast, F., „Blockchain-Based Arbitration: The Case of Kleros,” *Journal of Dispute Resolution*, 2021.
17. Supreme People’s Court of China, *Judicial Interpretation No. 13/2018*.
20. UNCITRAL Secretariat, „Digital Economy and Private International Law,” *Working Paper*, 2023.